

Haccı anlamak

Prof. Dr. İ. Hakkı Ünal
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Hız. Âişe (r.a.)'den nakledildiğine göre Allah Rasulü şöyle buyurmuştur: "Beıt'ı (Kâbe'yi) tavaf, Safa ile Merve arasında yapılan sa'y ve şeytan taşlama ancak Allah'ın zikri (anıması) için emrolunmuştur." (Ebû Davud, Menasik, 50.)

Bu hadis-i şerifte sevgili Peygamberimiz, İslam'ın beş temelinden biri saydığı Hac ibadetinin (Buhârî, İman, 1.) amacının, diğer ibadetlerde olduğu gibi, Allah'ı anmak (hatırdan çıkarmamak) olduğunu bildirirken bir bakıma, "sayılı günlerde (teşrik günleri) Allah'ı anın" (Bakara, 203.), "Meş'ar-i Haram'da Allah'ı anın" (Bakara,198.), "hac ibadetinizi tamamlayınca, atalarınızı andığınız gibi veya ondan daha coşkulu bir şekilde Allah'ı anın" (Bakara, 200.) ayetlerine de işaret etmiş olmaktadır. En büyük zikir olan namazın (Ankebût, 45.) günlük edasında bireysel olarak; Cuma ve Bayramlarda büyük cemaatlar içinde nasıl Allah'ı anıyorsak, ömürde bir defa yapmakla emrolduğumuz (Müslim, Hac, 73.) Hac ibadeti esnasında da dünyanın dört bucağından gelmiş büyük bir müslüman kitlesi içinde Allah'ı anıp O'na hamdimizi, şükürümüzü ve kulluğumuzu ifâ etmiş oluyoruz.

Bütün ibadetlerde olduğu gibi hac ibadetinin amacı, anlamı ve hikmetini iyi kavramak son derece önemlidir. Bu önemi fark edemeyen bazı mü'minlerin haccın ifâsı esnasında karşılaştıkları sıkıntı ve zahmet sonucunda bazen, "ben buralara niye geldim?" gibi bir hayıflanma içine düştükleri görülmektedir ki bu, hiçbir samimi mü'min için mazur görülebilecek bir şey değildir.

Hac ibadetini eda eden kimse her şeyden önce, Allah'ın bir emrini yerine getirmiş ve böylece O'nun rızasını kazanmayı amaçlamıştır. Esasen ilâhî buyrukların en önemli esprisi ve hikmeti budur. Bunun yanında, hacca niyetlenen kimsenin, ona hazırlanırken, hac görevlerini yerine getirirken ve ibadetini tamamladıktan sonra, kendi kabiliyetine göre elde edeceği olumlu sonuçlar vardır. Hac yolculuğuna niyet eden kişi bir taraftan gerekli hazırlıkları yaparken, diğer taraftan günahlarına tevbe eder, üzerinde kul hakkı varsa bunların sahipleriyle görüşüp helalleşir ve borçlarını öder. Eş, dost ve akrabaları ile vedalaşır, özellikle sağ ise, ana-babasının rızasını alır. Bu bir nevi, büyük yolculuk diyebileceğimiz âhret yolculuğunun provası gibidir.

Mekke'ye varan hacı adayı, Kâbe etrafında, cins, ırk, renk, mevki, makam, zengin, fakir ayrımı olmadan omuz omuza saf tutan, tavaf eden, Arafat'ta dualarıyla Allah'a yönelen büyük kalabalık içerisinde kendisini, adeta mahşer yerinde Allah'ın huzuruna çıkmış birisi olarak algılar. Hacı adayı, her gün en az beş defa yöneldiği ve Kur'an'da Allah'ın evi olarak nitelenen Kâbe'yi bizzat yerinde görüp, orada, başta Hz. Muhammed (s.a.s.) olmak üzere, geçmiş peygamberlerin hak din uğrunda verdikleri mücadeleleri hatırlar ve asırlar boyunca birçok mü'minin namaz ve niyazlarına sahne olan bir atmosferde yaşayarak bu manevi zevki tatmış olur. Ayrıca, hac esnasında Hz. Peygamber (s.a.s.) ve ashabının bulunduğu coğrafi mekanları ziyaret ederek ve Kur'an'da, "Allah'ın koyduğu dinî işaret ve nişanlar (şeâirullah)" olarak nitelenen (Bakara ,158; Hac, 32, 36.) mekanlarda bulunarak o dönemin havasını teneffüs etmiş olur.

Mü'min, ihrama girerken büründüğü beyaz elbiseyle, kabre girerken bürüneceği kefenin benzerliğinin şuurunda olarak, bu kıyafeti taşıdığı süre içinde, başka zamanlarda kendisine meşru olan bazı davranışlardan uzak kalıp, gündelik alışkanlıklarından ve bağımlılıklarından kurtulma ve kendisini hesaba çekme imkanına kavuşmuş olur.

Hac esnasında hiçbir şeye zarar vermemek esas olduğundan, insanın çevresiyle ilişkisinde son derece dikkatli davranması gerektiği ortaya çıkar. Bu husustaki titizliğin ölçüsü, Kur'an-ı Kerimdeki yasaklardan ve bu yasakların çiğnenmesi hâlinde verilecek cezaları bildiren ayetlerden anlaşılmaktadır. (Bakara, 158, 196-200; Âl-i İmran, 96-97; Maide, 2, 95-96; Hac, 26-29, 33-34.) Özellikle bitki ve hayvan türünden canlılara karşı gösterilmesi gereken özen, kişiye, başka zamanlarda kazanamayacağı ölçüde bir duyarlılık sağlar. Bunun yanında öfkelenmemek, kimseyi incitmemek, sabırlı ve güler yüzlü olmak gibi ahlakî davranışlar da haccı gereği gibi yerine getirenlerin elde edecekleri manevi kazançlar arasında yer alır. Dolayısıyla Müslüman, hac esnasında, daha önce teorik olarak haberdar olduğu, fakat layığı ile yaşayamadığı bir dizi imânî ve ahlâkî özellikler kazanır.

Hac görevini yerine getiren mü'minin bu özellikleri kazanabilmesi için, yaptığı ibadetin bilincinde olması ve her davranışında Allah'ın rızasını elde etmeyi gaye edinmiş olması gerekir. Bu nedenle, tavaf etmek, sa'y etmek, şeytan taşlamak, Hacerü'l-Esved'i öpmek gibi sembolik yönü ağır olan uygulamaların gerisinde yatan espriyi ve mesajı düşünmek, hac günleri boyunca ibadetin amacını göz önünde bulunduran bir ruh hâli ve manevi atmosfer içinde olmak önemlidir. Bu yüzden hac menâsikinin icrasında, kişinin kendisini tehlikeye atarcasına tedbirsiz davranması ve bu arada diğer mü'minleri rahatsız etmesi, elde edilecek sevaba mani olabileceği gibi, günah kazanmaya da vesile olabilir. Ayrıca, o beldelerde ölmenin faziletli olduğu gibi yanlış bir anlayışa kapılarak, bu ibadeti yerine getiremeyecek derecede yaşlı ve hasta olanların, bile bile hacca giderek hem kendilerini, hem de kendileriyle ilgilenenleri sıkıntıya sokmalarının o kişilere vebal yüklemeyeceği söylenemez. Ölmeleri hâlinde fazilet elde etmek bir tarafa, tedbirsiz davranarak o sonuca yol açmalarının hesabını Allah önünde verecekleri unutulmamalıdır.

Hac ibadetinin hikmetlerinden birisi de, çeşitli uluslara mensup Müslümanların bir araya gelerek buluşmaları, birtakım sosyal ve kültürel farklılıklara rağmen İslam kardeşliğinin kucaklayıcı atmosferinde tanışıp kaynaşmalarıdır. Gerçekten de, dünyada Müslümanların yaşadığı hemen her ülkeden az veya çok katılımın olduğu bu ibadet, Allah'ın iradesinden başka hiçbir şeyin bir araya getiremeyeceği çok zengin bir ırk, renk ve kültür mozayikini oluşturmaktadır. Allah'ın kulları ve birbirlerinin din kardeşleri olarak tek amaç etrafında toplanan insanların oluşturduğu bu mozayik'in mekanı olan hac, Kur'an'ın "teâruf" olarak isimlendirdiği tanışıp bilişmenin sağlanabileceği en güzel platformdur. Bu platform genelde, Müslümanların bilgi ve görgülerini tazeledikleri, bazen de kendi yerel Müslümanlıklarının dar çerçevesinde edindikleri birtakım yanlış düşünce ve tasavvurları tashih ettikleri bir zemin olmaktadır. Bunun en güzel örneği, Amerikalı zenci Müslümanların liderlerinden Malcolm X 'in (ö.1965), zenci ırkının üstünlüğüne dayalı İslam anlayışının yanlışlığını hac görevini eda ederken fark etmesi ve bu görüşünden tamamen vazgeçmesidir. Dolayısıyla hac, dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar bütün Müslümanların aynı değerlere sahip oldukları ve bu değerlerin kendileri için ortak bir zemin oluşturduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Hac görevini yerine getiren mü'minler ülkelerine döndükten sonra, orada kazandıkları tecrübeyle, birtakım fikrî, dinî ve mezhebî ihtilaflara daha hoşgörülü yaklaşabilmekte, Hz. Peygamberin müjdesinden hareketle, "anasından doğmuş gibi günahlarından temizlendikleri" (Buhârî, Hac, 4.) inancıyla da, özel ve sosyal hayatlarında daha özenli ve dikkatli davranmaktadırlar. Bu yüzden, her ibadetin temel amaçlarından olan ahlâkî olgunluk ve güzelleşme, hac ibadetinde adeta gözle görülür bir hüviyet kazanmaktadır.